

Languages on this page:

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 14 december 2011

Utskriftsvänlig pdf-fil

[Läs mer om fotboll på idrottsforum.org](#)[Läs mer om barn, ungdom och idrott på idrottsforum.org](#)[Läs mer om svensk idrott, idrottspolitik och idrottsforskning på idrottsforum.org](#)

Projektet "Mångkontextuell barndom" genomfördes under perioden 2006–2011 och studerade de stora förändringar som skett vad gäller barnens villkor och barndomens innehåll. Syftet har varit att öka kunskapen och förståelsen för samtidens barndom och dess olika sociala rum, skolan, familjen, fritiden och idrotten, och deras roll och betydelse i denna. Ett av de många forskningsinslagen var en studie av rastfotboll på några skolor i Skåne, vilken resulterade i en av många skriftliga rapporter från projektet, som letts av Ingegerd Tallberg-Broman. *Klungan och barndomens sociala rum: Socialt gränsarbete och figurationer i rastfotbollen* av Kalle Jonasson (Malmö högskola) lades fram som en licentiatuppsats den 19 maj 2009. Rastfotboll är ett av många uttryck för spontanidrott, om än ett speciellt uttryck eftersom den utförs under skoltid och därmed är underordnad skoldagens indelning i lektionstid och avkopplande raster, vilket begränsar spontaniteten en del. Att det inte är den enda disciplineringen i sammanhanget framgår tydligt av Jonassons uppsats, som mer än väl motsvarar högt ställda krav på bred teoretisk kunskapsbas – så till den grad, faktiskt, att Julia Rönnbäck i sin recension av boken efterlyser en bättre balans mellan empiri och teori. Detta är emellertid bara en aspekt av uppsatsen, och av recensionen av den. Och Rönnbäck's välskrivna och upplysande recension täcker in om inte alla de andra aspekterna, så i alla händelser alla de viktigaste.

Rastfotbollen skärskådas

Julia Rönnbäck

Institutionen för idrottsvetenskap, Malmö högskola

Kalle Jonasson

Klungan och barndomens sociala rum: Socialt gränsarbete och figurationer i rastfotbollen

208 sidor, hft.

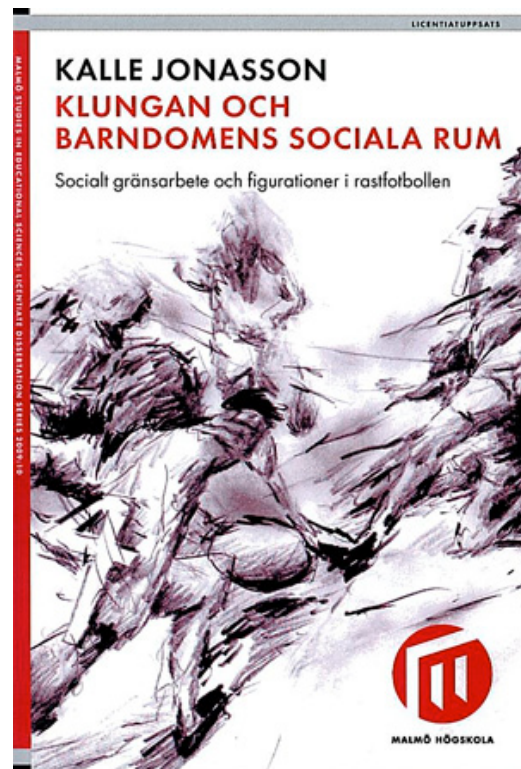
Malmö: Malmö högskola 2009

(Licentiate Dissertations in Education Vol. 10)

ISBN 978-91-976140-9-2

Kalle Jonassons licentiatuppsats *Klungan och barndomens sociala rum* genomfördes inom ramarna för forskningsprojektet *Mångkontextuell barndom* vilket behandlade interrelationer och gränsöverskrivanden mellan barndomens olika sociala rum (bland andra skolan, familjen, fritiden). Kort sagt handlade det om att belysa barndomens heterogenitet. De begrepp som Jonasson plockar upp från projektet är rum, gränsöverskridande och reglering. Utgångspunkten tar han i rastfotboll och utifrån observationer på tre skolor (med barn i åldersgrupp 7-12) i Malmö avser han att "ytterligare konkretisera och undersöka hur rummet intas och skapas av eleverna i rastfotbollens figurationer och hur detta förhåller sig till gränsöverskridande och reglering i rummet" (s.16)

Enligt Jonasson kan hans uppsats läsas som en undran inför samhällsvetenskapen. Det var fint skrivet och jag håller med honom. Uppsatsen präglas av nyfikenhet istället för förutsägbarhet eftersom det tydligt framgår att han undrade mycket när han skrev. Och visst undrar även jag mycket när jag läser. Det ser jag som ett gott betyg. Dock



tycker jag att Jonassons uppsats även kan läsas som ett snillrikt exempel på hur oändligt komplex samhällsvetenskap är möjlig att göra. Och om komplexitet är mått på lyckad samhällsvetenskaplig forskning så rågar Jonassons måttet flera gånger om. Jonasson avser nämligen också att utveckla projektets teoretiska ram samt begrepp kring barndom och spontana former av idrott. Och det gör han nog inte också utan snarare främst då uppsatsen minst sagt dignar av teorier och begrepp. Så för den som är törstig på teori och begrepp, oavsett vilken tradition eller disciplin denne bekänner sig till, är denna uppsats en oas.

Utifrån den franske vetenskapsociologen Bruno Latour – som utan tvekan måste vara en av Jonassons största inspirationskällor – argumenteras att forskare är ”skyldiga att mångfaldiga det vi undersöker till så många olika sammanhang vi förmår. Detta är vi skyldiga det undersökta” (s. 67) Denna uppmaning tar Jonasson på allvar och påpekar vid ett par tillfällen att hans studie kan uppfattas aningen schizofren. Det har han en poäng med. Men schizofrenin är av positiv sort då den torde bottna i en, vad jag vill mena vara, sällsynt associationsförmåga. Kanske går detta delvis att spåra till den flervetenskapliga kontext studien och forskarstudenten är producerad respektive verksam inom. För schizofren eller ej: studien och dess författare är samtidigt situerade. En schizofren och situerad sammansmältning av barndomssociologi, idrottsvetenskap, filosofi, etnografi, poststrukturalistisk geografi och genusforskning – vad kan det egentligen bli av en sådan mångfacetterad fusion? Någoting närmast gränslöst, bevisligen. För Jonassons analys hoppar, som han själv påpekar, mellan skolfotbollsplaner i samtida Malmö, åkerlandskap i medeltida England och de ”fria männens” samtal om demokrati på torgen i antikens Aten. Jag skulle dock vilja påstå att analysen är mer böljande än hoppande och det böljar vackert dessutom.

Analysen och mer specifikt presentationen och applikationen av dess inneboende mångfald av teorier och begrepp böljar dock i rasande tempo. Jonasson kräver därför mycket av sina läsare. Det finns få vilorum och inga självklarheter i hans resonemang. Självklarheter efterfrågar jag inte men fler vilorum. Vilorum i form av empiri. Eller snarare en avskalning av teori och begrepp. För teorierna och begreppen prunkar vilket gör att empirin ofta drunknar. En bättre balans mellan teori och empiri hade jag således gärna sett. För Jonasson utmanar synnerligen och skrämmer aningen med sina både långtgående och djuplodade abstraktioner. Men, som tur är, ömsom ömsint och ömsom ödmjukt manar han också till både insikt och inspiration. Man får helt enkelt inte ha bråttom med Jonassons text och för den som tålmod besitter är väntan väl värd.

” Utifrån detta utvecklar han ett nytt koncept för att förstå barn och barndom: be.com/ing. Detta koncept handlar inte om att ”vara” (being) eller blivandet av varandet (becoming of being) utan om varandet av blivandet (being of becoming).

Så vad gör Jonasson då? Jo, han identifierar tre aktivitetsmönster inom rastfotboll som han benämner *klungan*, *Soccer* och *joga bonito*. Dessa relaterar han till en skissartad exposé över fotbollsfigurationernas historia. Klungan menar Jonasson vara den mest typiska informella formationen av fotboll som utövas på skolfotbollsplaner. ”Den uppstår som en blix från klar himmel och upplöses nästan lika snabbt, för att uppstå igen” (s. 81) Klungan beskriver Jonasson vidare verka med ett korttidsminne och därför alltid situationellt. Den kännetecknas av turbulens och få uttalade roller (såsom forwards, försvarare, mittfältare o.s.v.) liksom gränslöshet – planens och målets gränser improviseras och är sällan stabila – de är snarare högst flytande och varierande.

Klungans oreglering liknar Jonasson vid den medeltida folkfotbollens kaosartade och anarkistiska uppbyggnad. Det är ”alla mot alla” som gäller och klungan ”skriker över och upphäver de sociala rummens gränser genom en något som skulle kunna kalla deterritorialisering, tillfälliga men fullständiga ianspråktaganden av en plats” (s. 85) Klungan utgör alltså ett slags ”essens” som återstår – eller egentligen uppstår – då regler och linjer skalas bort. Klungan liknas vidare vid en ”krigsmaskin” då den med sin horisontella och fluida sammansättning hotar strukturer. Jonasson menar nämligen att ett kraftfullt aktörskap utövas där flera kontexter sammansmälter – i klungans fall kamratgrupp, idrott, fotboll och skola – vilket han ser som klungans potential. Potential för vad undrar jag direkt? Frigörelse? För kanske kan detta aktörskap och skapande av ett oreglerat rum förstås som en respons mot övriga reglerade rum och brist på makt som inte ovanligen kännetecknar barndom?

Rastfotboll är i sig dock ingen frizon från regler. Även hit sipprar reglering och influenser in, vilket Jonasson menar synliggörs i aktivitetsmönstret Soccer som präglas av den moderna tävlingsfotbollen. Eleverna efterhärmar genom detta aktivitetsmönster ”riktig” fotboll genom att använda regler och roller såsom straffar, frisparkar, hörnor och målvakter. Linjer och målyta görs tydligare vilket Jonasson sammankopplar med äldre elevers och vuxnas inträde på planen. Detta mer reglerade mönster rimmar dock illa med klungan och passningar och dylikt blir därför svåra att genomföra. Soccer relaterar Jonasson till ”staten/statsapparaten”: ”ett maktorgan vars agenda är att konservera och ständigt reproducera sin struktur” (s. 89). Soccer synliggör således hur rastfotboll synkront med att kännetecknas av oreglering även fostrar/stabiliserar och detta aktivitetsmönster kan därför, enligt Jonasson, förstås som ”öar, placerade i ett bredare sammanhang som präglas av tumult och omvandling” (s.95). Det handlar alltså om en form av kontroll, som dock dyker upp punktvis istället för att konstant vara.

”De moment i rastfotbollen som går ut på att kontrollera bollen och då gärna på ett graciöst sätt, utan att ha som främsta syfte att göra mål, d.v.s. att vinna, förstår jag som präglade på *joga bonito*” (s. 111) Joga bonito (att spela vackert) handlar alltså om dribblingsskicklighet, vilket Jonasson menar vara gångbart i alla rastfotbollens situationer

och därför är en överordnad typ av spel. Det är därmed effektivt som aktivitetsmönster, enligt Jonasson, som betraktar det som nutida och senmodernt eftersom det inbegriper mer estetik och konstfärdighet. Här skymtar världens bästa herrspelarare i rastfotbollen i form av dels deras säregna manövrar och dels fotbollströjor med deras namn på. Detta menar Jonasson implicera en sammansättning med global utsträckning. Skolfotbollsplanen perforeras således av idrottens sociala rum.

Utifrån dessa tre aktivitetsmönster breddar Jonasson bilden av idrotten som ett socialt rum till tre materiella och semiotiska nätverk (alla av idrottslig karaktär). De olika tidernas speltyper menar Jonasson kunna dyka upp inom rastfotbollen inom loppet av några sekunder trots att deras gränser spänner mellan globala (joga bonito och Soccer) och lokala (klungan) nätverk.

Klungan relaterar Jonasson vidare till begreppet "being": barn som utövar detta aktivitetsmönster förstås därför som beings, då avsaknaden av reglering fungerar väl med just "varande". Soccer kopplar han till begreppet "becoming" och barn som uppvisar/hanterar denna spelstil betraktas därför som becoming, eftersom fostran och regler går att skönja. Joga bonito menar han kombinera båda dessa begrepp. Utifrån detta utvecklar han ett nytt koncept för att förstå barn och barndom: be.com/ing. Detta koncept handlar inte om att "vara" (being) eller blivandet av varandet (becoming of being) utan om varandet av blivandet (being of becoming).

Jonasson beskriver också, utifrån exemplet genus, gränsöverskridande i rastfotbollen. Han konstaterar att "Den självorganiserade fotbollen i skolan verkade, emellertid, om inte fullständigt dela in skolgården i två delar, vara en av de tydligast könsegregerade företeelserna som jag såg under mina observationer" (s. 131). Han konstaterar också att flickors deltagande i rastfotboll inte verkar kollidera med föreställningar om vad som är feminint samt "att bara vara pojke kunde räcka för att få vara med i spelet" (s. 135) Flickor nekas dock, av pojkar, ibland tillträde med explicit syftning till deras könstillhörighet. Han intresserar sig vidare för "vad det tyder på att pojkar, även om de inte spelar fotboll på fritiden, spelar fotboll i skolan, och att flickor, fast de spelar fotboll på fritiden, inte deltar" (s. 142). Han undrar också om det kan vara så att det är själva skolmiljön som manar till denna företeelse. Utifrån detta menar Jonasson att kroppars fördelning i rum är intressant. Och visst är den det. Mot bakgrund till detta visar Jonasson, genom att fokusera bollen i rastfotbollen, hur genusgränser dras upp i rastfotbollens figurationsväxlingar. Jonasson menar att flickors deltagande i rastfotboll är starkt villkorat. De får vara med (ibland) men endast på pojkarnas villkor. Också bland barn, och på arenor som till synes inte är reglerade, är således mäns (och i detta fall pojkars) dominans tydlig.

Det är vad jag tror att Jonasson gör och menar. För helt säker är jag tyvärr inte. I den sammanfattande diskussionen frågar sig Jonasson vad han egentligen har undersökt. Det är en rannsokande fråga som vittnar om en mycket kritisk blick mot den egna produkten. Det gillar jag. Jag gillar också att han fortsätter med att undra: "Kanske är studien inte helt olik klungfotbollens tummel på skolfotbollsplanen, som ibland rinner ut på skolgården?" (s. 186) Om han med denna fråga åsyftar att hans studie tumlar in eller rinner ut på och påverkar fler fält än vad den vid första anblick ger sken av – så tror och hoppas jag att han har rätt.

Slutligen, för denna recension men verkligen inte för Jonasson, menar han att studien/studenten är i ett blivande: den är hela tiden på väg att bli något nytt. Återigen tror och hoppas jag att han har rätt och jag ser mycket fram emot vad det blir för ny studie och student härnäst. Och jag tror och hoppas att för oss läsare blir tydlighet något han undrar över också och inte endast samhällsvetenskap.

© Julia Rönnbäck 2011.

Avhandlingen kan köpas till självkostnadspris [här](#) (sökord "kalle jonasson") eller laddas ned kostnadsfritt [här](#).